

րէ կ'ախորժի. իսկ ինքը կը խորշի վի-
ճաբանութենէ և կերպ կերպ ակնար-
կութիւններէ. այլ առաջ կ'երթայ ըստ
իւր գաղափարացը, և բարեբեր գետոյ
մը պէս ուր որ վազէ՝ բեղմնաւորու-
թիւն կը սփռէ: Վերջերս իռլանտայի
մէջ հիմնեալ եկեղեցւոյն դէմ՝ յարու-
ցած յուզմամբը՝ անտարակոյս վերջին
հարուածը տուած էր երերուն և յու-
սահատ ժողովոյն կազմութեանը, եթէ
կողմնակցութեան կրից հետեւէր: —
ինչպէս հարկաց, տրոց և ելեմտից՝ այս-
պէս անգղիական եկեղեցւոյ ինքը պի-
տի ըլլայ վերանորոգիչ: — Պ. Ռ. Բիլի
մահուանէն ետքը ինքն է Անգղիոյ պե-
տութեան առաջին կարգի անձը:

ՍԱՆ ՄԱՐԻՆՈՅԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Տես երես 48)

Հոս ըստ կարգի վարուց սրբոց չենք ու-
զեր Սրբոյն Մարինոսի ամբողջ պատմու-
թիւնը գնել, հապա միայն պատմելու
վարուցը այն գործերը՝ որոնք վաւերա-
կանք են: Մինչդեռ Դիոկլետիանոսի և
Մաքսիմիանոսի սաստիկ հալածանքովը
քրիստոնեայք սարսափած, ու իրենց
արեամբը կ'ողողէին հռովմէական պե-
տութիւնը, նոյն կայսերաց հրովարտա-
կով մը բռնադատեալ բազմութիւն ա-
կանահատից, որմնադրաց և քանդակա-
գործաց՝ եկան զանազան գաւառներէն
ժողովուեցան 'ի Բիմինի. հոն կ'աշխա-
տէին քաղբին բերդին ու ամրութեանց
վրայ: Մարինոս անունով ձկնորս կամ
նաւաստի մը՝ Դալմատիոյ մօտ Արպէ
կղզին ծնած, անցնելով ծովը՝ եկաւ հոն
աշխատութիւն փնտռելու, բայց կ'երեւայ
թէ քրիստոնէութեան համար փախըս-
տական էր: Հոն փութով մը իր աշխա-
տանացը ետեւ ըլլալով կը ջանայր միշտ
իր հաւատքը տարածել, օգնելով միան-
գամայն գործակից տկար ընկերացը:
Յանկարծ երեցաւ հոն Դալմատուհի մը
(որ կամարձակեալ կին մըն էր կամ սի-
րահար մը) զանգատելու իրմէ փախըս-

տեայ Մարինոսի դէմ, որ և իբրեւ արբա-
նեակ՝ սատանայի հալածուեցաւ իրմէ:
Ասոր վրայ կինը կատաղած և յուսահա-
տած ուզելով վրէժ առնուլ, ամեն տեղ
հրատարակեց՝ թէ Մարինոս քրիստո-
նեայ է. այս անունա ապստամբի նշան
և զաստուածները անարգող մարդու
անուն կը սեպուէր այն ատենս: Մարի-
նոսի բարեկամը Տիկիոս այս բանս լսե-
լով՝ անոր ականջը հասուց, որ մէկէն
խաւար գիշերով փախաւ ծածկեց զին-
քը ամայի անապատից մէջ: Աղէկ դի-
տէր ամեն շրջակայ քարայր, կենդանեաց
որջ և խոռոչ տեղերը և անտառները,
բայց իրեն ապաւէն ընտրեց Տիտան
կամ Տիտանանց լեռը: Կը վախէին հե-
թանոսք այս սպառնալից ժայռերէն,
որուն չորս դին ահագին խոր և մեծ ան-
տառներով պատած էր և զրեթէ անմա-
տոյց ու վայրենաբնակ: Մարինոս այս
հինաւանդ Արամազդէն շանթահարհըս-
կայից թաղուած ժայռակուտակ լեռը
իրեն համար ապահով ապաստանարան
մ'ընելու միտքը դրաւ: Զանազան քար-
այրից մէջ բնակեցաւ, պաշտպանելով
արիաբար իր կեանքը գազանաց և կա-
տաղի դիւաց մէջ. միայն այն ծովային
հրէշաւոր գազանին Դալմատուհւոյն չի-
կրցաւ դիւրաւ յաղթել, որ խողարա-
ծից առաջնորդութեամբն եկեր դար-
ձեալ զինքը դտեր էր, զոր վերջա-
պէս հալածեց խաչակնքելով երեսը և
այս խօսքս ըսելով. « Երթ յետս իմ, սա-
տանայ: » Այս լեռնական ճգնաւորս սար-
սափ և վախ կը բերէր իր թշնամեացը
վրայ, գիշերները կրակ վառելով լե-
ռան վրայ և լուսաւոր խաչ մը կանգնե-
լով, որ թէ գայլերու՝ թէ իր հալածչացը,
որոնք հաւասարապէս անմեղին արեան
ծարաւի էին, ահ ու երկիւղ կ'ազդէր:
Ծովափունքներէն, շրջակայ գեղերէն,
դաշտերէն կը կարգացուէր խրոխտ Տի-
տանին ճակտին վրայ այս խօսքերս.
« Եկայք 'ի կռիւ. եթէ թշնամւոյն չէք
կարող յաղթել՝ մօտ եկայք առ իս, ես
եմ՝ զօրութիւն Աստուծոյ և զօրութիւն
ազատութեան »:

Այս լեռս հռովմայեցի հարուստ տիկ-

նոյ մը կալուածն էր, որ իր մեծ հարբս-
տութեանը համար Felicissima, Բարե-
բաղդ՝ կը կոչուէր, և մօտ ձորոյն մէջ հաս-
տատած էր իր բնակութիւնն՝ հան-
դերձ երկրագործ մշակներովը: Երբոր ի-
մացաւ որ Դալմատացի մը իրմէ անհրա-
ման կը բնակի իր լեռանը վրայ, սաս-
տիկ բարկացաւ, մանաւանդ որ սաստիկ
թշնամի էր քրիստոնէից, ու երգուաւ
իրմէ վրէժն հանելու: Օր մը մինչդեռ
Մարինոս երկիր կը բանէր՝ տեսաւ որ
զինեալ պատանի մը դէպ իրեն կը մօ-
տենայ, որ էր վերիսլաւն ուրդի ազ-
նուական տիկնոջն. իմացաւ որ կեանքը
վտանգի մէջ է և երկու ձեռքերը միացը-
նելով աչքերը դէպ ի երկինք վերցուց
և զԱստուած յօգնութիւն կանչեց: Մէ-
կէն պատանին ընկաւ գետինը ու հոն
մնաց. երբոր դարձուցին որդին առ մայրն,
ամենայն դեղ անօգուտ եղաւ, և ընդու-
նայն ամենայն զոհ՝ որ մատուցին Հեր-
մեսի: Վերջապէս վազեց եկաւ կինը
Մարինոսի ոտքն ընկաւ և թախանձա-
գին աղաչանօր պատանւոյն բժշկութիւն
խնդրեց: « Ուրիշ հնար չկայ, ըսաւ Մա-
րինոս, բայց եթէ հոգւոյդ փրկութեանը
համար հեթանոսական մոլորութիւննե-
րէն հրաժարիս: Իսկ եթէ ուզենաս վար-
ձու տալ ինձ այս ամայի լեռը՝ ի բնակու-
թիւն, սիրով կ'առնում»: « Գուկդ ըլ-
լայ լեռը և իր շրջակայքը, ըսաւ Ֆե-
լիսլաւն, բայց ուր էր թէ առող-
ջացրնէիր որդիս: Այն ատեն կանչեց
բարձրաձայն անապատաւորը. « Յա-
նուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ՝ ա-
ռողջացիր, ելիր և գնա ». այս խօսքե-
րուս ելաւ պատանին և առաջին առող-
ջութիւնը դարձեալ ձեռք ձգեց:

Այս հրաշքովս դարձաւ տիկինը իր
վարձուորներով ու ծառաներով, յիսուն
հոգւոյ չափ: Այսպէս սկսաւ Ս. Մարի-
նոսի միաբանութիւնը, որ ետքը փախըս-
տական քրիստոնեաներով շատցաւ, ու
իր քաղաքական վարչութեան հիմը դը-
րաւ միայն ֆրիստոսի սուրբ աւետարա-
նը: Սուրբ սարկաւազն Մարինոս, եր-
կար ատեն Տիտանին վրայ բնակելէն
ետքը՝ իջաւ ձորը. կրնար կրօնաւո-

րական կարգ մը հաստատել, բայց լա-
ւագոյն համարեցաւ փոքրիկ քաղա-
քական, եղբայրական ու բարեպաշտա-
կան ընկերութիւն մը կազմել:

Հոնգորբարտացուց թագաւորն Աստու-
փոս, որ մեծ սիրող էր սրբոց նշխա-
րաց, երբոր Հռաւեննայի իշխանութիւ-
նը ձեռք ձգեց, Ս. Մարինոսի գերեզ-
մանը բանալով մարմինը հանեց տուաւ
Փաւիոյ եկեղեցւոյն, որ անկէ ետքը այս
քաղաքիս պաշտպան սեպուեցաւ: Պե-
պինոս թագաւոր փռանկաց, յաղթա-
կան Աստուփոսի, այս սրբոյս յարգելի
մարմինը դարձուց Տիտանի բնակչացը,
ու պապին տուաւ Հռաւեննայի իշխա-
նութիւն: Տասներորդ դարուն, Բերենդա-
րիոս Բ, յաղթուելով Ոթոնէն, ապաւի-
նեցաւ Տիտան լեռը, ուսկից իր գրած
հրովարտակը դեռ կը պահուի: Այս փո-
քրիկ ժողովուրդը՝ արդարութեւ, բարե-
պաշտութեան ու առաքինութեան մեծ
համբաւ ունեցեր էր, այնպէս որ դրա-
ցի ժառանգական տեարք՝ որոնք միշտ
կուռով էին իրարու մէջ, այս ժողովուր-
դըս իրենց իրաւարար և դատաւոր կ'ըն-
տրէին: Եւ կը համարին ոմանք՝ թէ հա-
սարակաց ծախիւք այլ և այլ ժամա-
նակ առանձին դատաւոր մը կը պահէին
այս Տիտան լեռան վրայ:

Ս. Մարինոսի բնակիչքը կիպելեանց
կողմն էին, և շատ մեծ բարեկամութիւն
կապած էին Մոնդէ Ֆէլդրոյի իշխանաց
հետ: Կուէլֆեանց և կիպելեանց կռիւ-
ներուն մէջ միշտ քաջ հանդիսացան:
Դիտելու արժանի է՝ որ այս խռովայոյդ
ժամանակ սկսան capitani-reggenti ը-
սուած վարիչ-իշխանները. և այս անունս
կը տրուէր հիւպատից, համարակալաց,
և կոնֆալոնիէր ըսուած զրօշակրաց,
որոնց յանձնեալ էր կառավարութիւնը:
Հոս չենք ուզեր երկարել թէ ինչ էր
այս հասարակապետութեան և Հռով-
մայ արքունեաց մէջ գծաւորութեան պատ-
ճառները, և ուրիշ մերձակայ իշխանաց
հետ ունեցած կռիւները. կամ թէ ինչ-
պէս այս տէրութիւնս վնասուող մեծա-

նուն հասարակապետութեան հետ միացաւ՝ Պորճեան կեսարու ղինուց բռնութենէ ազատելու համար։ Դարձեալ 1542ին փաբիանոս տա Մոնղի իշխանին գիշերով նենգաւոր յարձակման դէմ, շան ձայնէն արթննալով, նոյնպէս ետքերը ուրիշ բռնաւոր իշխանաց դէմ կռուեցան քաջութեամբ։ Վերջապէս՝ ծիրանաւորն Ալպէրօնի, դեսպանութեամբ ղրկուելով Ռոմանիա՝ առաւ Սան Մարինոյ քաղաքը։ Բայց կղեմէս ԺԲ նորէն ազատեց զայն 1740ին, փետր. 5, որուն տարեդարձը կը կատարեն հանգիսով լեռան բնակիչքը։

1796ին Պոնաբարդէ զօրավարը, այս պարզամիտ և անմեղ ժողովրդեան հետ սէր և բարեկամութիւն կապելու համար ղրկեց Մոնթ ուսումնականը, միանգամայն խոստանալով որ ընդարձակէ անոնց երկրին սահմանը։ Նոյն ինքն Պոնաբարդէ իր ձեռքովը թուղթ մը գրեց, որուն մէջ կը ծանուցանէր՝ թէ կը ղրկէ այս ինչ չափ ցորեան և չորս ալ թնդանօթ։ Բնակիչքը մերժեցին սահմանին ընդարձակելու առաջարկը, և չընդունեցան պարգև ղրկուած թնդանօթները, ըսելով թէ « Չենք կրնար գործածել զանոնք, որովհետեւ կը վախենք որ չըլլայ թէ ղինուորական կրթութիւն ընելու ատեն՝ մերձակայ դրացի բարեկամ ժողովրդոց երկրին վրայ փոշի թափենք »։

Կը Հարունակոսի։

ԱԹԵՆՔԻ ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆՈՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Բաղումը կը կըշտամբէին զժամանակակից Յոյներն՝ իրենց նախահարց գեղարուեստից վրայ ունեցած սէրը ժառանգած չըլլալուն։ Բայց հինաւորաց Ելլադայի մայրաքաղաքն իր հին արհեստական գանձուց ժողովարան մը կանգնելով՝ Պերիկլէսի և Փիդիասայ թոռանց դէմ օտարաց արձակած նախատինքներն ունայնացոյց։ Այս շէնքս

կանգնելու առջի շարժառիթն և յորդոր տուողն եղաւ Պ. Պէրնարտաքի, որ կը բնակէր 'ի Բէդրսպուրկ, որ և այս վախճանիս համար իր հայրենեացն Աթենայ 200,000 դրամ շնորհեց, խոստանալով առատածեռն ևս նպաստ մ'ալ մատուցանելու՝ եթէ գործոյն ձեռք զարնելու ըլլան։

Յունաստանէ դուրս բնակող ուրիշ Յոյներ ալ իրենց օժանդակութիւնն այս գումարիս վրայ յաւելլով, շէնքին կանգնուելուն բարեբախտ հաւաստիք մ'եղաւ, և 1859ին հասարակաց մրցանք մը հրատարակուեցաւ ծրագիրն յօրինելու։

Այս ծրագիրներս Մօնաքոյի գեղարուեստից ձեմարանին տրուեցան, յանձնելով միանգամայն անոնց քննութիւնը։

Բայց մրցման յայտարարութիւնը շատ մթին էր և անկատար։ Ներկայացուած ծրագիրներն ալ աւելի հիւսիսային կլիմայի տակ եղած աշխարհաց յարմար՝ քան թէ Յունաստանի հարաւային երկնից։ անոր համար Պ. Լանճէնոյն քննիչ ժողովոյն անգամներէն մէկը՝ որ թէ Յունաստանի և թէ մասնաւորապէս Աթէնքի շատ ծանօթ էր, յանձն առաւ նոր ծրագիր մը հանել և թագաւորին ներկայացընել։

Բայց կերպ կերպ դժուարութեանց պատճառաւ այնչափ երկայն քչեց այս գործս՝ որ գրեթէ երեսէ ձգուած և բոլորովին մոռցուած կը կարծուէր։ Նոյն միջոյններուն (1862ին) Յունաց՝ խռովութիւնն ալ վրայ գալով և զՈթոն թագաւորն իշխանութենէն ղրկելով և այլ և այլ դէպքեր ետեւէ ետեւ յաջորդելով և ոչ իսկ վրան կը խօսուէր։ և ահա յանկարծ 1865 փետրուար 21ին թագաւորական հրամանագիր մը հաւանութիւն կու տար՝ Սրբոյն Աթանասայ բլրոյն վրայ, ըստ Պ. Լանճէի ծրագրոյն, ազգային հնագիտական թանգարանի մը յօրինմանը։ Յորում են հին նկարուց և քանդակաց համար սրահներ, և ուր իւրաքանչիւր ձեռակերտ ժամանակագրական կարգաւ շա-